

Posudek na diplomovou práci

Anny Hořejší

Starý dům – ruina nebo domov?

Práce *Starý dům- ruina nebo domov* je terénní exkurzí do světa lidí rekonstruuujících staré venkovských stavení pro své vlastní bydlení i jejich domů coby svébytných sociálních aktérů. Autorka studiu v lokalitě, kterou dobře zná, zasvětila během několika let, celé měsíce v terénu a evidentně si získala důvěru jejich majitelů. Výsledkem je úctyhodná a rozsáhlá práce (cca 260 normostran), která je velmi hezky a citlivě napsána, nemá formálních nedostatků a hlavně, velmi dobře se čte.

Autorka nás ve své studii zavádí do vesnic na Slánsko, které ač nedaleko Prahy, zůstaly, asi díky bezlesé krajině polí a bahnitých cest, (narozdíl od lesnatých kopců a kaňonů na jih od Prahy, tak oblíbených již od první republiky), dlouhou dobu stranou suburbanizace i rekreačního chatařství a chalupářství. V posledních letech i sem však dolehl trend opravování ruin starých venkovských domů k trvalému bydlení, po jehož stopách se autorka vydává.

Již na začátku bych chtěl říci, že jsem se studentčíným pracovním nasazením i jeho tučnými výsledky dosti spokojen. A věřím taky, že najde čas a sílu v něm pokračovat a dotáhnout věc k publikaci, rád bych však využil tohoto setkání k poukázání na určité momenty, které by stály jistě ještě za diskusi. Téma, které si autorka vybrala je přes svou zdánlivou materiálně vykázanou samozřejmost, velmi těžké: sahá od „vysoké“ úrovně filosofie krize modernity, přes postkomunistickou urbanizaci, architekturu ve „středním plánu“, až po nový životní styl individuů „on ground“. A tak je třeba tyto úrovně neustále konfrontovat a řadu věcí si neustále ujasňovat.

Obrovským neodiskutovatelným kladem práce je autorčin cit pro skrytou poezii materialisty a starých věcí vůbec. Atmosféru ruin, když zarůstají „hradbou bezových keřů“ a kopřiv plných temného slizu hlemýžďů, úsvitu nadcházejících změn rekonstrukce a vnitřní krásy vyčištěného zdiva vráceného svému staro-novému účelu. Radost z „ritu de passage“ rekonstrukce domu, zažívaná jeho aktéry... Bez tohoto citu pro poezii věcí a krásu okamžiku, by celý studovaný fenomén osvojování starých ruin domů nemohl být pochopen. Bez tohoto frameworku by to podstatné, to co se nedá vysvětlit jen ekonomickou či sociální výhodností ruin coby základu pro stavbu, zůstalo nepochopeno; zkrátka propadlo roštem.

Když se podíváme na citovanou literaturu (na str.164-5), je vidět, že autorka čerpá ze školy, již bychom mohli pro stručnost nazvat školou *genia loci*. To znamená školy, volně navazující na zakladatele Norberga-Schulze, jenž kdysi jasně řekla, že redukovat místo jen na jeho topologii a živou a neživou složku je nesmysl, že je za ním *cosi* víc. To se však dnes s rozvojem různých fenomenologických metod, snažících se vysvětlit co je to *cosi* víc, jeví jako trochu nedostatečné. Chtělo by to zkrátka do budoucna se malinko více ponořit do zahraniční literatury oboru *material culture* i dějin urbanismu a architektury, které s tímto momentem pracují.

Celá práce, ač je plná nádherných výpovědí respondentů a strhujících příkladů a fotografií, jakoby nějak postrádala nějaký centrální argument, jednu v nejširším slova smyslu hypotézu, po jejíž lince by autorka šla. Na str. 23, jakoby se v podobě červeně vtištěné věty zablesklo v šeru, když se ptá:

„Proč dává většina lidí přednost ‚*tabule rase*‘ (= stavbě domu na zelené louce), dostupné v masově produkováných novostavbách, před jedinečnými místy?“, ale dále v textu jakoby tuto vytyčenou linku opět ztratila. (Ostatně ani sám název práce nám v orientaci cesty, po níž se autorka vydala moc nepomůže.)

Podobně je tomu s teoretickým uchopením studovaného fenoménu. Když se autorka (na str. 29), osobně myslím velmi vhodně, rozhodne pro vysvětlení

určitého aspektu konzumní společnosti, jenž se její trend osvojování ruin snaží negovat, pomocí Baumanova konceptu konzumní společnosti, čtenář má pocit, že opět přihořívá: „*Bauman doslova hovoří o ,zabudované dočasnosti všech svazků‘ v konzumní společnosti, jejíž kultura se přeci z principu ,‘točí kolem zapomínání‘ a kolem nikdy nezavršeného, ustavičného pohybu a spotřeby.*“ Ale jak tohle působí na majitele našich ruin a jejich rozhodnutí zachovat se přesně naopak?? Dále v textu se i tato interpretační linka opět vytrácí.

Autorka spíše jen naznačuje ukotvení celého fenoménu předělávání venkovských domů do dobového sociálního a hlavně pak urbanizačního kontextu. Jakož i kontextu historie architektury a urbanismu, která sami přeci velmi dobře reflektují ideologické a politické změny. (Není náhodou, že slovo postmoderna vzniká právě zde v architektuře!) Autorka tu samou věc jakoby opět nakousla, když na (str. 21) definuje protiklad osídlování ruin – tedy výstavbu příměstských sídlišť zcela nových: „*Zmínili jsme souvislost mezi novotou, vlastnictvím a svobodou. Nadšení sterilně novými příbytky souvisí i se specifickým typem individualizmu, k němuž se utíkáme v onom tolik diskutovaném ,chaosu globalizující se, tržní, masové společnosti‘. A částečně i s novým ekonomickým liberalismem a s pronikáním neo-lokálních, flexibilnějších modelů osídlení (pohyb rodiny za prací, menší vázanost na konkrétní místo).*“ Ale bohužel dále již stejně jako předtím opět nedořekne, jaká ideologie se naopak skrývá za opravováním jí sledovaných ruin.

Osobně si myslím, že celý jí popsany ideál odchodu (zvláště alternativních intelektuálů) na venkov započal již dávno před rokem 1989 a spíše než s přechodem socialismus/postsocialismus se kryje s něčím hlubším, například postmoderní krizí modernity.

Z dalších velkých historických kontextů tohoto fenoménu autorka sice zmiňuje (na str. 33), že „*současné ,ruiny‘ k nám zároveň promlouvají z odplynulého kontextu zemědělské společnosti*“, ale již nedodává jak kruciální ideologický význam má image této společnosti: -a) v podmínkách Střední

Evropy, kde nacionalismus přeci vždy čerpal z estetiky venkovské idyly a socialismus se svým kultem *lidu a bohatství lidové kultury* na to vlastně jen navázal -b) co venkovská idyla znamená pro environmentalismus, New Age a hnutí okolo zdravého životního stylu, která u nás vrcholí právě v autorkou sledovaném období. „*Chtěli jsme mít hlínu, ale předtím to právě nebylo možný*“!, napovídají hned na několika místech autorce sami respondenti, ale ona již nemá sílu se po stopách těchto jejich výpovědí vydat. Zařadit je do dobového ideologického kontextu a analyzovat je. Jen si představte, jak kuriózně by takový výrok působil, kdyby řekl to samé modele-class, vzdělaný člověk, jen o pár desetiletí dříve?! (Co se stalo mezi tím? Tyto trendy je třeba dekonstruovat a popsat...)

Tyto připomínky by měly sloužit spíše jako náměty pro další práci, než nějaká zdrcující kritika.

Práci doporučuji k obhajobě a navrhuji hodnocení 35 bodů.

V Praze dne 12.června 2008

Vedoucí práce

Radan Haluzík

Katedra obecné antropologie, FHS UK